

Arra kéri Károlyit, ne mondjon le arról, hogy egy új forradalom vezére lehessen; azt ajánlja, térjen vissza Benešsel Kassára és onnan menjen Magyarországra. Bár kérdéses, hogy az oroszok eltűrik-e a csehszlovák kormány élén Beneš.

„Ön, Elnök Uram, híve a kommunisták és szociáldemokraták egységfrontjának. Ez jó normális időkben. Most azonban, ebben biztos vagyok, hogy belpolitikánk alapkérdése a baloldali pártoknak, a dolgozó tömegek képviselőinek önállósága a kommunistákkal szemben kell hogy legyen. Amilyen abszolút szükségszerűség, hogy a kommunistákkal megegyezünk és együttműködünk, éppen annyira elengedhetetlen, hogy a többi baloldali néppárt ne olvadjon össze a kommunistákkal valamiféle egységpárt-kombinációban. Egy »egységpártban« a kommunisták csak olyan nem kommunistákat fognak megtűrni, akiket staffázsnak lehet használni a kommunista célokhoz; de egy másik munkáspárt minden olyan képviselője, aki megkísérli az ő, a pillanatnyi vonaltól eltérő véleményét érvényesíteni, rögtön likvidálva lesz morálisan – vagy fizikailag is, vagy először fizikailag, aztán morálisan is. Az egységpárt nem más, mint az egypárti terror...” („Die Einheitspartei ist nichts, als ein Eine-Partei-Terror.”)

12. HATVANY LAJOS KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Oxford, 1945. január ?)¹

Kedves Mihály!

Cikkeidet elolvastam, s azt gondolom, hogy nagyon megfelelnek a célnak. Budayék, Iványiék, akik Mannheimnél úgy beszéltek velem a cikkedről, mint veled az én előadásomról, szerény véleményem szerint, mihelyt tehetik, ki fognak ugrani a Tanácsból, s erre a hadmozdulatra illő ürügyet keresnek. Iványi, aki most három hónapra elutazik, szerintem ezt készíti elő, vagy legalábbis háromhavi időt akar nyerni, hogy lássa, mint fordulnak az események.

Ha egy megjegyzést szabad tennem: Te a cikkben az Elnökség alatt működő Tanácsra hivatkozol, a cikk...²

P. S. Ami a könnyű föltételeket illeti, ha engem erre a fordulatra nem figyelmeztetnek, sohasem tűnik föl nekem. De a belenyugvás politikáját, amely kényszerűség, talán mégis jobb lett volna abban a formában kifejezni, ahogy azt a következő mondatokban magad is teszed. Már t.i., hogy mily jóleső érzés minden magyar számára, ha nem vetik őket a németekkel egy „Topfba”.³

Az én előadásom és a Te cikked tanúsága csak megerősíti széksziszemet. Az ellenforradalom huszonöt éve után olyan nemzedék nőtt fel, amely a Te szavaidat a politikában éppoly kevésbé érti, mint az enyémet az irodalomban. Ezen csak *külső* nyomás változtathatna, amelyben viszont nincs köszönet. Spontán felismerésére az októberi program igazának nem lehet számítani. De ez az ország a Sztankovichoké – s az volt még *megszállt* területen is. Sztankovichéknál csak a rasszizmusban megromlott parasztszerekek rosszabbak. A paraszt ugyanis éppoly irredenta, mint Bethlen István. A szociáldemokraták pedig Garamival,⁴ Kunfival kivesztek – szegény Kéthly Anna volt az utolsó jó fajta magyar munkásvezér. Bár Valentiny⁵ s társai ebből a fajtából valók volnának!

PIL 704. f. 81. 6. e. (másolat)

¹ A levélen dátumként annyi áll: „szerda”. Miután azonban Valentiny Ágostont bizonyára a debreceni kormány megalakulása után hasonlítja Kunfihoz és Garamihoz, „szegény Kéthly Annáról” pedig nem tudja, hogy életben maradt, a levél minden valószínűség szerint 1945 első heteiben íródott.

² Itt egy oldal kimaradhatott a másolásnál.

³ Fazékba (német).

⁴ Garami Ernő 1919-ig az MSZDP elismert vezére, a *Népszava* szerkesztője volt. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált, és a Horthy-rendszer alatt sem tért vissza (egy rövid, sikertelen kísérlettel eltekintve), noha ennek nem lett volna akadály, mert nem volt hajlandó elvei feladásával politizálni. Hatvany arra utal, hogy az MSZDP második világháború alatti politikusi közül sekinek sincs hozzá hasonló integritása és tekintélye.

⁵ Valentiny Ágoston jogász, MÁV-tisztviselő, az 1918-1919-es forradalmakban való részvételeért elbocsátották állásából. A két világháború között a szegedi szociáldemokrata párt szervezet elnöke, 1944-ben szegedi polgár-

mester, majd 1945 júliusáig igazságügy-miniszter volt. Valentiny addig nem számított jelentős, ismert személynek, ezért aggódik Hatvány, hogy az SZDP új vezetői nem állnak majd Garami színvonalán. Hamarosan le is váltották. 1944–1947 között képviselő volt, Peyer Károly csoportjához csatlakozott, ezért 1949–1955 között börtönben ült.

13. KÁROLYI MIHÁLY BÖHM VILMOSHOZ

(London, 1945. február 6.)

Kedves Böhm,

Nagy sajnálattal értesültem arról, hogy egyelőre nem jöhetsz Angliába, amiről különben hivatalos helyről is kaptam értesítést.

Valóban kétségbeejtő a posta lassúsága, és szinte lehetetlen ilyen körülmények között az eseményekkel tempót tartani. Éppen ezért nagyon nehéz január 6-i leveledre válaszolni. A háború utolsó felvonása is a vége felé közeledik, és ki tudja, talán mire levelemet megkapod, már vége is lesz.

Amit Miklós és Vörös felhasználásának szükségességéről írsz, abban teljesen egyetértek veled, de minthogy a Vörös Hadsereg olyan távolságban van Berlintől, mint Hatvan vagy Vác Budapesttől, az az érzésem, hogy már nem is kerül arra sor, hogy a fegyverszünetben ígért 8 magyar hadosztály beleavatkozzék a küzdelembe, és így a generálisok fontossága napról napra csökken, és echantilon sans valeurökké¹ válnak. Ez belpolitikailag jó, de külpolitikai szempontból sajnálatos, mert így a magyarság nem hivatkozhat majd arra, hogy legalább a háború utolsó szakaszában kivette a részét a németek megsemmisítéséből.

Legjobb helyről kapott információim szerint az oroszok nem avatkoznak bele [a] magyar belpolitikába (kivéve a fegyverszüneti feltételekben foglalt követeléseket), és így a magyar belpolitikára vonatkozó esetleges kritikánkat nem tekintik unfriendly² aktusnak. Nagyon nehéz most jóslatokba bocsátkozni, de kétségen kívül minden attól függ, hogy a nagyhatalmak milyen közös platformot találnak a jelenlegi tanácskozásokon. Én személy szerint bízom abban, hogy megegyezésre jutnak, és az új Európa kialakítása nem fog áthághatatlan akadályokba ütközni.

Nagyon jólesett, hogy annyira kiállsz mellettem és leveledben olyan nyomatékosan kihangsúlyozod, hogy az elkövetkező nehéz időkben egy vonalon kívánsz velem haladni. Természetesnek találom, hogy nemcsak a földmunkások, de az ipari munkások is szövetségesüknek tekintenek. Bizonyos vagyok afelől, hogy Október teljes rehabilitálásáért való harcban mellettem leszel. Nem elégedhetünk meg amnesztiával, amit senkitől nem vagyok hajlandó elfogadni. Nagy felvilágosítómunkába kell kezdenünk. Nem vagyunk vádlottak, akiket fel lehet menteni vagy el lehet ítélni, hanem vádlók. Követelni fogom, hogy elkobzott vagyonom, illetve birtokom minden négyszögölét visszakapjam. Nem azért, hogy előnyeit élvezzem vagy a magam számára megtartsam, hanem hogy visszaadhassam azoknak, akiknek egyszer már odaadtam. Az én ügynevezett hazaárulási pöröm Október pöre volt, és ezért nemcsak engem, hanem kollégáimat, sőt az egész nemzetet is érinti. A hazugságokat széjjel kell rombolnunk, a vádakat semmissé kell tennünk és a rágalmozókat a vádlottak padjára kell ültetnünk. Egy nagy politikai pört kell lefolytatnunk. Nagyon szeretném, ha a szociáldemokrata párt egy olyan törvény beiktatására tenne javaslatot, amely a rágalmozók vagyoni felelősségre vonását lehetővé tenné, körülbelül olyan értelemben, mint itt Angliában, ahol a rágalmozás sok esetben a vagyon elvesztését vonja maga után. Nekem például nem az a célom, hogy meggazdagodjam, de éppen azért, mert azt akarom, hogy a nép fölözze le ennek a hasznát, ragaszkodom egyrészt ahhoz, hogy mindent visszakapjak, másrészt ahhoz, hogy a rágalmozók elve-